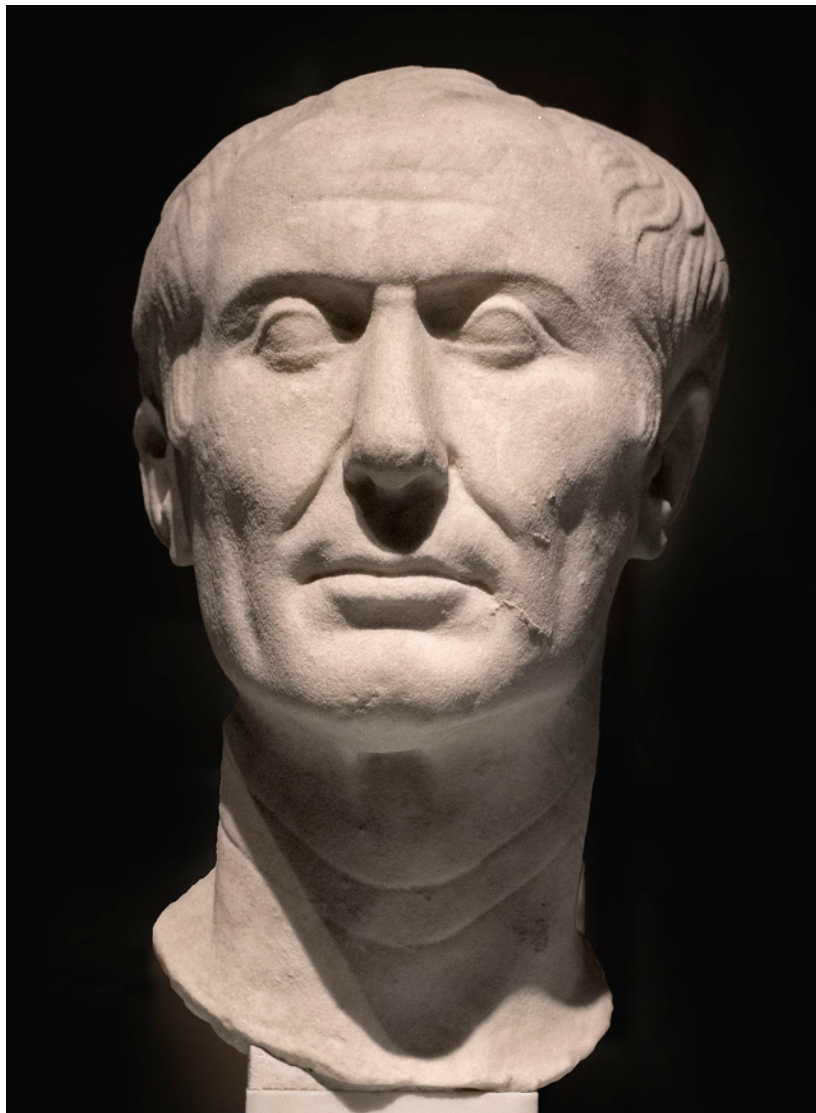

2k LA

Res Publica

Gaius Julius Caesar

Volumen Primum

Uddrag fra *Commentarii de bello Gallico*

Efterår 2023

Introduktion - den romerske senrepublik (146 - 44 f.Kr.)

Rom var i det andet århundrede f.Kr. vokset til at være den absolut dominerende magt omkring Middelhavet. Romerne havde erobret hele Den Italiske Halvø, besejret sin største rival, Karthago (nuv. Tunis i Tunesien) i De Puniske Krige (264-146 f.Kr.) og havde underlagt sig de græske bystater. De øvrige lande omkring Middelhavet hørte enten direkte under Rom eller var reducerede til lydstater for romerne. Af samme grund kaldte romerne Middelhavet for *Mare nostrum* - Vores hav.

Erobringerne havde dog ikke kun positive konsekvenser. Legionærerne, der udgjorde den romerske hær, blev efter traditionen rekrutteret fra de jordbesiddende bønder, der selv betalte for egen udrustning. Efterhånden som erobringerne blev flere, skulle disse værnepligtige være væk fra deres gårde i længere og længere tid, så de risikerede at deres landbrug forfaldt, mens de var væk. Flere og flere bønder måtte i perioden sælge deres jord til rige godsejere og flytte ind til byerne. Uden jordejende bønder mistede Rom dermed sit rekrutteringsgrundlag. Behovet for reformer blev mere og mere tydeligt.

Problemet blev tilsyneladende løst af Gaius Marius (157-86 f.Kr.). Han blev valgt til konsul i 107 f.Kr. og fik til hovedopgave at besejre den nordafrikanske konge Jugurtha. Han så bort fra kravet om jordbesiddelse og udrustede i stedet sine legionærer for egne midler og med løfter om at de kunne få tildelt jord ved krigens afslutning. Herefter blev Marius helt ekstraordinært valgt til konsul fire år i træk (104-101 f.Kr.), hvor han med sin hær besejrede en invasion fra nord af folkeslagene cimbrerne og teutonerne.

Romerriget (gult) i 58 f.Kr. Andre folkeslag og kulturer i Europa er markeret med andre farver.

Krisen var tilsyneladende løst, men medførte et andet problem, nemlig at legionærerne i det nye system først og fremmest var loyale overfor deres hærførere og ikke overfor Rom. Dette og andre af tidens problemer skabte splid i det romerske senat, hvor de gamle romerske adelsslægter, de såkaldte *patriciere* måtte se sig trængt af de nyere slægter af lavere byrd, de såkaldte *plebejere*. Ydermere viste bl.a. Marius' konsulat og felttog, at man ikke behøvede senatets støtte, men alene kunne forlade sig på opbakning fra masserne. De folk, der benyttede sig af denne politiske taktik blev kaldt *popularerne* (afledt af *populus* - folk). Den hårde kerne af konservative romere, der stadigvæk ønskede at holde fast i det traditionelle system kaldte sig selv *optimaterne* (afledt af *optimus* - den bedste). Gennem en lang række konflikter og borgerkrige i 1. årh. blev spændingerne mellem disse grupperinger mere og mere udtale.

Gaius Julius Cæsar - liv og karriere indtil 58 f.Kr.

Cæsars fødselsår er omstridt, men sættes normalt til 102 eller 100 f.Kr. og var således næsten jævnaldrende med Cicero. Han blev født ind i den juliske slægt, der var en af de romerske patricier-slægter (se ovenfor). Ifølge Cæsar selv stammede den juliske slægt fra den trojanske prins Aeneas' søn Julius, der var stamfar til bl.a. Romulus og Remus. Aeneas selv var søn af gudinden Venus, så familien havde et ganske fornemt ophav, men ikke havde beklædt offentlige embeder af betydning i mange år. Han gjorde som det forventedes militærkarriere i sine unge år, men måtte på grund af uroligheder i Rom drage i eksil.

Sølvdenarer udmøntet af Cæsar i 48 f.Kr. På forsiden ses gudinden Venus, på bagsiden Aeneas, der bærer sin far ud af Troja

Han vendte tilbage til Rom i 78 og måtte på grund af pengemangel ernære sig som advokat med en hvis succes, fordi han var en fremragende retoriker. Han forsøgte, ligesom Cicero at gøre karriere som embedsmand. Her adskilte de to mænds fremgangsmetoder sig dog væsentligt; Cicero brugte sine forbindelser blandt de etablerede politikere til at fremme sin embedsmandskarriere og vinde støtter, sådan som man traditionelt havde gjort det i Rom, hvilket gjorde ham til en af *optimaterne* (se ovenfor). Cæsar brugte derimod store summer på at gøre sig populær i den brede romerske befolkning, hvilket gjorde ham til en af *popularerne*.

Cæsar fik en fin karriere, men stiftede en ufattelig stor gæld. I 60 f.Kr. allierede han sig med to af datidens andre førende politikere, Gnæus Pompeius Magnus og Marcus Licinius Crassus. Alliancen befæstedes blandt andet ved at Pompeius giftede sig med Cæsars eneste datter, Julia. Sammen delte de magten i Rom mellem sig - denne konstellation kaldtes et *triumvirat* (af *tres* - tre og *vir* - mand). Ved deres fælles hjælp blev Cæsar konsul i 59 f.Kr. og sikrede sig efterfølgende stillingen som prokonsul for *Gallia Cisalpina* (det cisalpinske Gallien - Norditalien), *Illyrien* (Kroatien) og samtidig også for *Gallia Transalpina* (det transalpinske Gallien - Sydfrankrig). Et sådant prokonsulat ville tillade Cæsar at skaffe sig penge nok til at betale den enorme gæld, han efterhånden havde opbygget. De

andre triumvirer og alle andre romere regnede med, at Cæsar blot ville administrere sine provinser i et år som det var skik og brug. Imidlertid havde Cæsar tilsyneladende store ambitioner om at udvide Romerrigets grænser, hvilket han gjorde i en serie erobningskrige i Gallia Transalpina i årene 58-51 f.Kr.

Cæsars *Commentarii*

Når vi kender Cæsars krige så godt, skyldes det først og fremmest, at han selv skrev flittigt om dem. Han nåede i sin levetid at skrive to værker om sine felttog. De to værker handler om hhv. krigen i Gallien (58-51 f.Kr.) og hedder *De Bello Gallico* ("Om den galliske krig"), mens den anden omhandler den efterfølgende borgerkrig og hedder *De Bello Civile* ("Om Borgerkrigen"). Cæsar kaldte dem begge *Commentarii*, hvilket omtrent kan oversættes med *personlige notater*. Titlen skal måske få læseren til at tro, at de læser Cæsars hastigt nedskrevne noter, som han har nedfældet under sine felttog for senere at kunne skrive en decideret historisk beretning om dem, og at det de læser, er til at stole på. Stilen i Cæsars *Commentarii* er kortfattet, direkte og præget af en distance til begivenhederne. Historikere har sidenhen heftigt debatteret, om Cæsars skildringer af krigene er til at stole på. Udover Cæsars egne *Commentarii* findes der også værker med samme titel om hans krige i Ægypten, Africa og Spanien, som dog sandsynligvis er skrevet af andre, senere forfattere.

Commentarii de Bello Gallico består af 8 bøger, hvoraf de første syv er skrevet af Cæsar, mens den sidste er skrevet af en af hans generaler, A. Hirtius, efter hans død. Hver bog omhandler et år i Gallien, så den første dækker begivenhederne i 58 f.Kr., mens den ottende dækker 51 f.Kr.

Detalje fra et romersk marmorrelief fra ca. 122 f.Kr. Til venstres ses tre romerske legionærer, hvis udrustning svarer nogenlunde til Cæsars legionærers.

Del 1: Cæsars indledning til Gallerkrigen

(Gaius Julius Caesar: *Commentarii de bello Gallico*, 1.1)

Latinsk tekst

1. Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitanis Garumna flumen, a Belgis Matrona et Sequana dividit. Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitate provinciae longissime absunt, minimeque ad eos mercatores saepe commeant atque ea, quae ad effeminandos animos pertinent, important, proximique sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt, quod fere cotidianis proeliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt.

Dansk oversættelse

1. Gallien falder stort set i tre dele, af hvilke den ene bebos af Belgere, den anden af Aquitanere, den tredje af dem, der kalder sig Kelter, men som vi kalder Gallere. De adskiller sig indbyrdes ved sprog, statsforfatning og love. Gallerne bor i midten, og deres grænse til Aquitanerne er Garunnafloden, til Belgerne floderne Matrona og Sequana. De tapreste af alle folk er Belgerne, fordi de befinder sig på på størst afstand af den levevis og kultur man finder i vor provins, og fordi det er sjældent, at købmænd besøger dem og importerer varer, der kan medføre en svækkelse af deres hårdførhed; de er desuden naboer til Germanerne på den anden side af Rhinen, som de til stadighed ligger i krig med. Af samme grund er også Helvetierne langt taprere end de andre Gallere, idet de næsten hver dag slås mod Germanerne, hvis overfald de må værges sig imod - når de da ikke selv drager ud og overfalder dem i deres eget land.

Opgave

Find og understreg de ord i den latinske tekst svarer til de understregede ord i den danske. Der er også en hel sætning, der skal findes.

Kort over Gallien på Caesars tid. Læg mærke til de tre dele

Første kapitel af *Caesars Gallerkrig* fra en bog fra 15. årh. e.Kr.

Del 2: Uddrag af felttoget mod Helvetierne, 58 f.Kr.

(Gaius Julius Caesar: *Commentarii de bello Gallico*, 1.5-7 og 10-12)

Kapitel 2-4 beskriver, hvordan helvetieren Orgetorix samler alle de helvetiske adelsmænd omkring sig for at påbegynder en invasion af Gallien, fordi han mener at Helvetia (nuv. Schweiz) er for lille, og slutter med, at han pludselig dør af ukendte årsager. Herefter fortsætter Cæsar:

5. Efter hans død forsøgte Helvetierne ikke des mindre at gennemføre deres planer om udvandring. Da de nu mente at de var parate, satte de ild på alle deres byer (der var omkring 12), landsbyer (omkring 400) og hvad der ellers var af huse og bøndergårde. De brændte alt korn undtagen det de skulle have med sig - når det var umuligt at vende hjem igen, ville de bedre kunne finde sig i de farer og strabadser, der ventede dem; de fik ordre til hver at tage mel til tre måneder med på rejsen. De overtalte deres naboer Rauracerne, Tulingerne og Latovicerne til at gøre som de: Afbrænde deres byer og landsbyer og så drage af sted sammen med dem; og Boierne, som havde boet på den anden side af Rhinen og siden var draget ind i Noricum og havde stormet Noreia¹, knyttede de til sig som forbundsfæller.

6. Der var kun to veje, ad hvilke de kunne drage ud: Den ene gennem Sequanernes land, mellem Jurabjergene og Rhonefloden; den var besværlig og så snæver, at knap een vogn ad gangen kunne føres igennem, og med stejle højder ved siden, således at vejen let kunne spærres af ganske få folk. Den anden gik gennem vor provins² og var meget lettere fremkommelig, fordi grænsen mellem Helvetierne og de nylig pacificerede Allobroger dannes af Rhonefloden, og den kan man flere steder vade over. I den yderste ende af Allobrogernes område og nærmest ved Helvetierne ligger byen Genava. Derfra fører en bro over til Helvetierne. Man kunne regne med, at Allobrogerne stadig nærrede en betydelig uvilje mod det romerske folk, og derfor mente Helvetierne, at de kunne overtales - eller også tvinges - til at give dem fri passage. Da alt var færdigt til opbruddet, bestemte de en dag da de alle skulle møde ved Rhones bred. Den dag var d. 28. marts i L. Pisos og A. Gabinius' konsulatsår.³

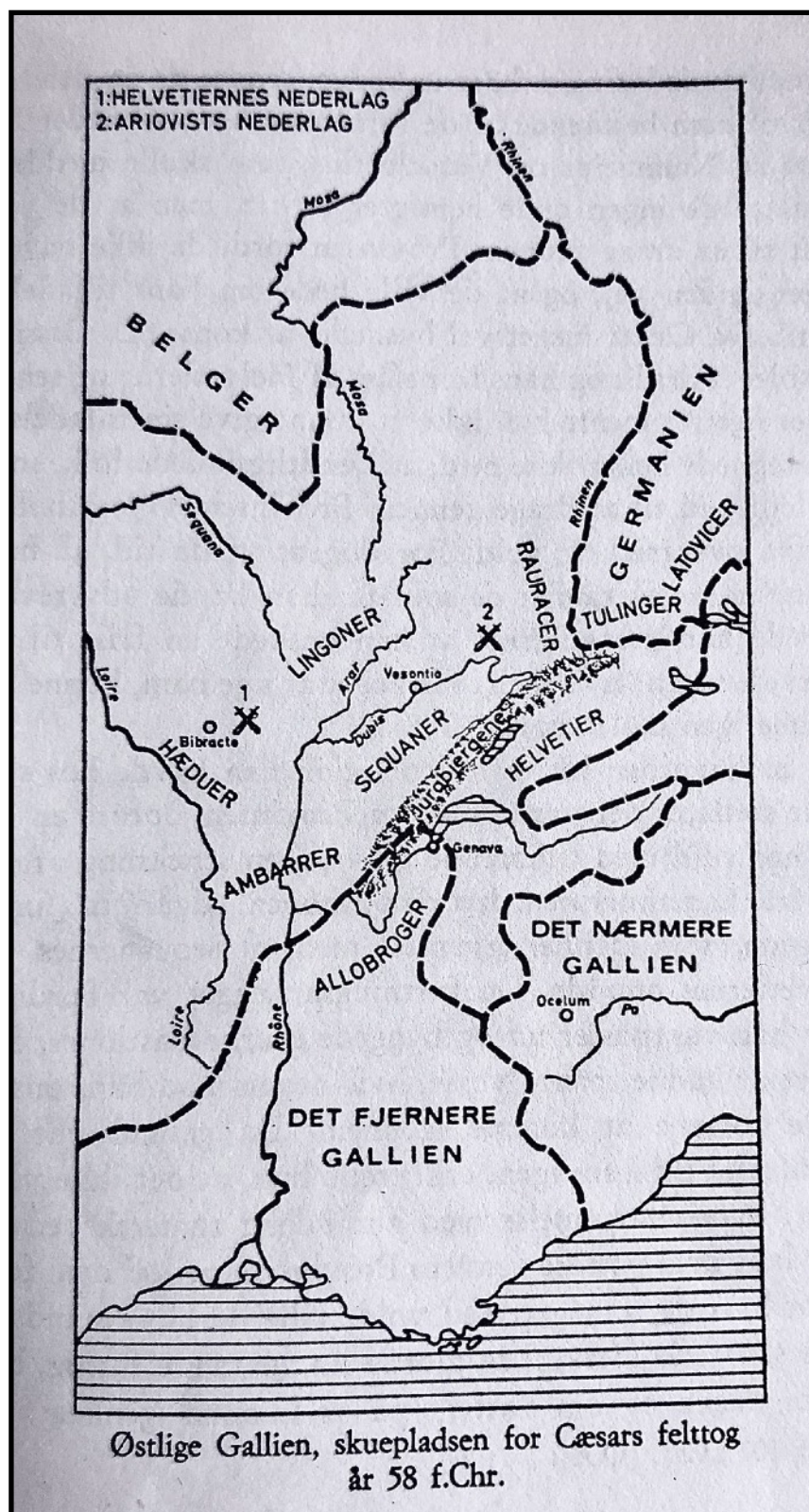
¹ Noricum svarer omtrent til det nuværende Østrig og Slovenien. Byen Noreias nærmere beliggenhed er ukendt.

² vor provins, *Provincia* i Gallia Transalpina (Det Fjernere Gallien).

³ Romerne regnede altid årstal efter, hvem der var konsul, det pågældende år. Piso og Gabinus var konsul i år 58 f.Kr.

Opgaver til kapitel 5 og 6

- 1) Læs kapitlerne og find alle de folkeslag og steder, I kan på kortet herunder.
- 2) Overvej om I ved hjælp af kortet kan regne ud, hvorfor Allobrogerne mon kunne tænkes at nære "en betydelig uvilje mod det romerske folk".
- 3) Hvad synes I om Cæsars måde at skrive på?

Funfact:

Schweiz' officielle landeforkortelse er CH, som er en forkortelse af det latinske *Confoederatio Helvetica*, Det Helvetiske Forbund. Man bruger den latinske betegnelse for at undgå at favorisere ét af landets fire officielle sprog (tysk, fransk, italiensk og rætoromansk).

7. Da Cæsar fik at vide, at de forsøgte på at drage gennem vor provins, skyndte han sig af sted fra Rom, rejste i lange dagsmarcher til Det fjernere Gallien og kom til Genava. Han udskrev i Provinsen så mange soldater det var muligt (der stod i Det fjernere Gallien i alt een legion) og gav ordre til at afbryde broen ved Genava. Da Helvetierne havde hørt om hans ankomst, sendte de en delegation til ham bestående af de fornemste borgere under ledelse af Nammeius og Verucloetius, som skulle meddele ham, at de ingen onde hensigter havde, men at de var nødt til at drage gennem Provinsen, fordi de ikke havde nogen anden vej, og at de ville bede om hans tilladelse dertil. Da Cæsar meget vel huskede, at konsul L. Cassius var blevet dræbt og hans hær slået af Helvetierne og sendt under åget,⁴ mente han ikke at kunne give sin tilladelse; han regnede heller ikke med, at fjendtligsindede folk, som fik lejlighed til at drage gennem Provinsen, ville afholde sig fra overgreb og vold. For dog at vinde tid, så han kunne nå at få samlet de soldater han havde udskrevet, svarede han gesandterne, at han ønskede en frist til at overveje sagen; hvis de havde noget at sige ham, kunne de komme igen d. 13. april.

Opgaver til kapitel 7

- 1) Det er første gang, Cæsar nævner sig selv i teksten. Hvorfor mon han omtaler sig selv i tredje person?
- 2) Hvilket indtryk tror I, Cæsar ønsker at give af sig selv i kapitel 7?

Fra tegneserien *Asterix - Byplanlæggeren* (1970)

⁴ Dette skete i 108 f.Kr.,

[Helvetierne forsøger at nå til Gallien gennem Provinsen ved Genava, men bliver stoppet, fordi Cæsar lader en stor mur bygge, og advarer Helvetierne mod at forsøge en invasion af Gallien. Helvetierne har nu kun én vej tilbage, nemlig den mellem Rhone og Jurabjergene, som ligger i Sequanernes område.]

10. Det blev rapporteret til Cæsar, at Helvetierne havde i sinde at drage gennem Sequanernes og Hæduernes område til Santonernes land, der ikke ligger langt fra Tolosaternes, som igen er en del af vor provins. Han var klar over, at det ville betyde en ikke ringe risiko for Provinsen at have krigeriske folk, fjender af det romerske folk, til naboer i et åbent og særdeles frugtbart land. Af disse grunde overdrog han kommandoen over de nylig opførte fæstningsværker til T. Labienus, men selv skyndte han sig i store dagsmarcher til Italien, udskrev der to legioner, og med dem og de andre, som lå i vinterkvarter ved Aquileia, drog han i al hast den nærmeste vej over Alperne til Det fjernere Gallien. I bjergene havde Ceutronerne, Graiocelerne og Caturigerne besat højderne langs hans marchrute og forsøgte at standse hans hær. Han slog dem flere gange og nåede på seks dage fra Ocelum, den sidste by i Det nærmere Gallien, til Vocontiernes område i den ydre provins; derfra førte han hæren til Allobrogernes land, og fra Allobrogernes til Segusiavernes. Sidstnævnte er det første folk uden for Provinsen på den anden side Rhone.

11. På dette tidspunkt havde Helvetierne ført deres folk ad pasvejen og gennem Sequanernes land og var nået til Hæduernes, hvor de nu var i gang med at plyndre. Da Hæduerne ikke kunne klare sig og beskytte deres ejendom mod dem, sendte de gesandter til Cæsar for at bede om hjælp og lod sige, at de mente at have ydet Romerfolket så store tjenester i tidens løb, at der ikke var nogen mening i, at deres marker blev hærget, deres børn slæbt i slaveri og deres byer overfaldet næsten for øjnene af vore tropper. Samtidig sendte Ambarrerne, der er nær i slægt med Hæduerne, bud til Cæsar, at de efter plyndringen af deres marker havde vanskeligt ved at holde byerne mod fjendens stormløb. Og de Allobroger der havde landsbyer og besiddelser på den anden side Rhone, forlod dem og flygtede til Cæsar og erklærede, at de ikke havde andet til bage end den jord de havde boet på. Under disse forhold gjorde Cæsar sig klart, at han ikke kunne forsvare at sidde stille, mens Helvetierne ødelagde hans forbundsfællers ejendom og nåede frem til Santonerne.

12. Der er en flod ved navn Arar, der løber gennem Hæduernes og Sequanernes område og som flyder ud i Rhóne med en så utrolig langsomhed, at det er umuligt at afgøre, om den går i den ene eller den anden retning.

Den forsøgte Helvetierne at komme over på tømmerflåder og sammenbundne både. Da Cæsar af sine recognosceringspatruljer havde fået underretning om, at tre fjerdedele af Helvetierne nu var gået over floden, og at ca. en fjerdedel var tilbage på denne side, brød han endnu i tredje nattevagt op fra lejren med tre legioner og nåede frem til den del, der endnu ikke var kommet over. Han angreb de uforberedte og intetanende Helvetiere og huggede en stor del af dem ned; resten tog flugten og søgte skjul i de nærmeste skove. Denne Helvetierstamme hed Tigurinerne (det helvetiske samfund er delt i fire stammer), og det var den, der i sin tid, da de første gang forsøgte at udvandre, havde dræbt konsul L. Cassius og ladet hans hær gå under åget. Således kom den del af det helvetiske folk, der var skyld i, at en så uheldig ulykke ramte Romerfolket, til at bøde for det først af alle - hvad enten det nu var et tilfælde eller det skete efter de udødelige guders bestemmelse. Cæsar hævnede her ikke blot forhånelser mod den romerske stat, men også mod ham selv personlig, idet Tigurinerne havde dræbt hans svigerfader L. Pisos farfader, legaten L. Piso, i samme slag som Cassius.

Opgaver til kapitel 10, 11 og 12

- 1) Hvilken begrundelse giver Cæsar for at gå i krig mod Helvetierne?
- 2) Er det efter jeres mening en god begrundelse?
- 3) Hvordan besejrer Cæsar den helvetiske bagtrop (Tigurinerne)?
- 4) Hvorfor mon det er vigtigt for Cæsar, at der står at han har hævnnet den romerske stat og sin svigerfars farfar?

Kontroloversættelser af udvalgte sætninger fra kapitel 5-7 og 10-12

1. Gaius Julius Caesar: *Commentarii de bello Gallico*, kap. 5

Hjælpeoversættelse:

Efter hans død forsøgte Helvetierne ikke des mindre at gennemføre deres planer,

Latinsk originaltekst:

Post eius mortem nihilo minus Helvetii id,

quod constituerant, facere conantur,

Gloser

post præp. m. akk., efter

eius [62a]

nihilum n2, intet

minus adv. mindre,

nihilo minus = mindre end intet = alligevel

Helvetius m2, Helvetierne, gallisk folkeslag fra

Helvetia - det nuværende Schweiz.

id [62a]

quod [58]

con-stituo -stitui .stitutum 3., stiller, bestemmer

facio feci factum 3., gør, laver, frembringer

conor conatus sum dep. 1., anstrenger mig, forsøger

2. Gaius Julius Caesar: *Commentarii de bello Gallico*, kap. 6

Hjælpeoversættelse:

Da alt var færdigt til opbruddet, bestemte de en dag,

da de alle skulle møde ved Rhones bred.

Latinsk originaltekst:

Omnibus rebus ad profectionem comparatis diem dicunt,

qua die ad ripam Rhodani omnes conveniant.

Gloser

Omnibus rebus... comparatis [23]

omnis -e adj. 3, al, hel

res rei f5, ting, sager

profectio -onis f3, afrejse

dies diei f5, dag

qua [58]

ripa f1, bred, flodbred

Rhodanus m2, Rhône(-floden)

con-venio -veni -ventum 4., kommer sammen, mødes

3. Gaius Julius Caesar: *Commentarii de bello Gallico*, kap. 11

Hjælpeoversættelse:

På dette tidspunkt havde Helvetierne ført deres folk ad pasvejen og gennem Sequanernes land og var nået til Hæduernes, hvor de nu var i gang med at plyndre.

Latinsk originaltekst:

Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas copias traduxerant

et in Haeduorum fines pervenerant eorumque agros populabantur.

Gloser

iam adv., på det tidspunkt, allerede, nu

per præp. m. akk., langs med, igennem

angustiae -arum fl, findes kun i pluralis, snævre veje, bjergpas

finis -is f3, grænse, i pl. land

Sequanus m2, *Sequaner*, et medlem af et gallisk folkeslag, der boede mellem Jurabjergene og Sequana-flodens munding (Seinen).

suas [57]

copia fl, *forråd, formue*, i militærsprog ofte tropper

tra-duco -dixi -ductum 3., *går, fører*

Haeduus m2, *Hæduer*, et medlem af et gallisk folkeslag, der boede mellem Rhône og Loire.

per-venio -veni -ventum 4., *kommer hen til, når til*
eorum [62a]

ager agri m2, *jord, mark*

populo 1., *plyndrer, ødelægger*

Taktisk kort over Cæsars kamp mod Tigurinerne i kap.
12. (19. årh.)

4. Gaius Julius Caesar: *Commentarii de bello Gallico*, kap. 12

Hjælpeoversættelse:

Da Cæsar af sine recognosceringspatruljer havde fået underretning om, at tre fjerdedele af Helvetierne nu var gået over floden, og at ca. en fjerdedel var tilbage på denne side, brød han endnu i tredje nattevagt op fra lejren med tre legioner og nåede frem til den del, der endnu ikke var kommet over.

Latinsk originaltekst:

Ubi per exploratores Caesar certior factus est

tres iam partes copiarum Helvetios id flumen traduxisse,

quartam vero partem citra flumen Ararim reliquam esse,

de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus ad eam partem pervenit,

quae nondum flumen transierat.

Gloser

ubi adv. *hvor, da*

explorator -oris m3, *spion, spejder*

Caesar Caesaris m3, *Cæsar*

certior adj. 1/2, komparativ af "certus", *sikrere*

facio feci factum 3. + **certior**, *lader vide, underretter om*

tres mængdetalord., *tre*

pars partis f3, *del*

Helvetius adj. 1/2, *helvetisk*

id [62a]

flumen fluminis n3, *flod*

quartus ordenstalord, *fjerde*

vero konj., *men, og*

citra præp. m. akk., *på den nærmeste side af*

Arar -is m3, *Arar*, nu floden Saone. **-im** er en gammel akkusativ-endelse

reliquus -a -um adj. 1/2, *tilbage, efterladt*

esse [74]

de præp. m. abl. *fra, om, ved*

tertius ordenstalord, *tredje*

vigilia f1, *nattevagt*. Der var fire af dem på hver en fjerdedel af natten.

legio -onis f3, *legion*

tribus mængdetalord, *tre*

e = **ex**

castrum n2, *fæstning*. I pluralis, *lejr*

pro-ficio -feci -fectum 3., *afmarcherer, udgår*

eam [62a]

quae [58]

nondum adv., *endnu ikke*

trans-eo -ii -itum, *går over, krydser*